

Katarzyna Małysa-Sulińska <https://orcid.org/0000-0002-6406-8851>

Uniwersytet Jagielloński

PRACA ZAROBKOWA A OPIEKA NAD DZIECKIEM Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ. POSTULAT ZMIAN W ZAKRESIE REGULACJI NORMATYWNEJ ŚWIADCZENIA PIELĘGNACYJNEGO

Abstract

Gainful employment and care for a child with a disability. Postulate of changes in the normative regulation of the nursing benefit

The article presents an analysis of the normative solutions regarding support for a care of a person with a disability. It takes into account the changes introduced by the provisions of the Act on Supporting Benefits, which create a new system of care benefits from 1 January 2024 encompassing financial support exclusively for carers of people under the age of 18 with disabilities. The legislator simultaneously decided to leave the possibility of setting the care benefits after 1 January 2024 on the basis of the provisions in force up to 31 December 2023. However, the accepted duality of the solutions on this is difficult to justify because of the different treatment of carers of people with disabilities, because their right to a care benefit is determined by the moment that the application is filed. Similarly, the moment that the application is filed for a nursing benefit and consequently the procedure in which the case is handled determines whether it is possible for the carer of a person with a disability to take up gainful employment.

Słowa kluczowe: świadczenie pielęgnacyjne, świadczenie wspierające, zasiłek dla opiekuna, specjalny zasiłek opiekuńczy, opiekun osoby z niepełnosprawnością, świadczenia opiekuńcze

Keywords: nursing benefit, support benefit, carer's allowance, special care allowance, carer of a person with a disability, care benefits

ASJC: 3308, **JEL:** K31

Wstęp

Z dniem 1 stycznia 2024 roku do obrotu prawnego wejdą regulacje ustawy z 7 lipca 2023 roku o świadczeniu wspierającym (Dz.U. 2023, poz. 1429, dalej: „u.ś.w.”) wprowadzające istotne zmiany w obrębie świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami. Zgodnie z nowymi regulacjami jedynym świadczeniem, o które będzie mógł wystąpić opiekun osoby z niepełnosprawnością, będzie świadczenie pielęgnacyjne przyznawane wyłącznie w przypadku sprawowania opieki nad osobą w wieku do ukończenia 18. roku życia legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Należy przy tym zaznaczyć, że otrzymywanie przedmiotowego świadczenia nie będzie wiązało się z koniecznością zaniechania aktywności zarobkowej przez opiekuna osoby z niepełnosprawnością. Opiekun będzie mógł bowiem pozostać aktywny zawodowo i pobierać wynagrodzenie bez żadnych ograniczeń kwotowych.

Jednocześnie w obrocie prawnym pozostaną świadczenia dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami, w tym świadczenie pielęgnacyjne ustalone w trybie przepisów obowiązujących do 31 grudnia 2023 roku. Aktualnie obowiązujące przepisy, przy spełnieniu przesłanek określonych przez ustawodawcę, będą mogły być bowiem stosowane także po 31 grudnia 2023 roku, przy czym pobieranie świadczeń opiekuńczych w aktualnym kształcie będzie możliwe wyłącznie wówczas, gdy osoba wymagająca opieki nie będzie miała przyznanego prawa do świadczenia wspierającego (art. 63 u.ś.w.).

Mając na uwadze powyższe, wskazać należy, że w aktualnie obowiązującym stanie normatywnym świadczenie pielęgnacyjne jest – obok specjalnego zasiłku opiekuńczego (zob. Chłudziński 2021, s. 397 i n.; Małysa-Sulińska, Kawecka 2015, s. 251 i n.) i zasiłku dla opiekuna (zob. Małysa-Sulińska 2015, s. 36 i n.; Małysa-Sulińska 2022) – jednym ze świadczeń opiekuńczych skierowanych do opiekunów osób z niepełnosprawnością¹. Świadczenie to zostało wprowadzone do obrotu prawnego ustawą z 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2023, poz. 390 tekst jedn. ze zm., dalej: „u.ś.r.”) – jak wskazano w uzasadnieniu jej projektu – w celu udzielenia materialnego wsparcia osobom, które rezygnują z aktywności zawodowej w związku ze sprawowaniem opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem. Zgodnie z założeniem przyjętym przez ustawodawcę przedmiotowe świadczenie opiekuńcze miało być przeznaczone dla – rezygnującego z aktywności zawodowej – rodzica lub opiekuna dziecka, z zastrzeżeniem spełnienia dodatkowych przesłanek, w tym w szczególności kryterium dochodowego rodziny odpowiadającego 150% progu dochodowego przyjętego dla świadczeń z zakresu pomocy społecznej (zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o świadczeniach

---

¹ Katalog świadczeń opiekuńczych tworzą bowiem – przyjmując jako kryterium podziału podmiot uprawniony do jego pobierania – dwie kategorie świadczeń pieniężnych, a to: świadczenia kierowane do opiekuna osoby z niepełnosprawnością oraz adresowane bezpośrednio do osoby wymagającej wsparcia. Tym ostatnim jest zasiłek pielęgnacyjny (zob. Chłudziński 2021, s. 379 i n.; Kawecka 2015, s. 241 i n.).

rodziny, IV kadencja, druk sejm. nr 1555). Zaznaczyć przy tym należy, że ustawodawca, wprowadzając świadczenie pielęgnacyjne do obrotu prawnego, wskazał, że jest ono przyznawane na okres zasiłkowy, co wiązało się z koniecznością okresowego występowania o przedmiotowe świadczenie przez opiekuna osoby z niepełnosprawnością.

Uchwalona przed 20 laty instytucja świadczenia pielęgnacyjnego była wielokrotnie nowelizowana, a część z tych zmian normatywnych w sposób zasadniczy zmieniła istotę przedmiotowego świadczenia. Kolejnymi nowelizacjami w szczególności poszerzono krąg podmiotów stanowiących grupę adresatów świadczenia pielęgnacyjnego², zniesiono kryterium dochodowe warunkujące możliwość jego przyznania³, a także zrezygnowano z zasady ustalania prawa do przedmiotowego świadczenia na okres zasiłkowy⁴. Wprowadzono również rozwiązanie, zgodnie z którym świadczenie pielęgnacyjne miało przysługiwać wyłącznie wówczas, gdy niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia (art. 17 ust. 1b u.s.r.), przy czym przepis ten w zakresie, w jakim różnicuje prawo do świadczenia pielęgnacyjnego osób sprawujących opiekę nad osobą niepełnosprawną po ukończeniu przez nią wieku określonego w tym przepisie ze względu na moment powstania niepełnosprawności, został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP (wyrok z 21 października 2014 roku, K 38/13, Dz.U. 2014, poz. 1443).

Podkreślić przy tym należy, iż wielokrotnie nowelizując art. 17 u.s.r., ustawodawca pozostawił w obrocie prawnym rozwiązanie, zgodnie z którym w aktualnym stanie normatywnym możliwość przyznania świadczenia pielęgnacyjnego jest determinowana brakiem aktywności zarobkowej opiekuna osoby z niepełnosprawnością, z jednoczesnym zastrzeżeniem istnienia związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy niepodejmowaniem albo rezygnacją z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej a sprawowaniem tej opieki (zob. uchwała NSA z 11 grudnia 2012 roku, I OPS 5/12, ONSAiWSA 2013, nr 3, poz. 40; Chłudziński 2021, s. 407, 423; Małysa-Sulińska, Kawecka 2015, s. 256, 270). W ostatnich latach różne środowiska podejmują jednak inicjatywy zmierzające do zmiany charakteru świadczeń przeznaczonych dla opiekunów osób z niepełnosprawnością, w tym również świadczenia pielęgnacyjnego, poprzez odejście od postrzegania tych świadczeń jako ekwiwalentu za rezygnację z pracy zarobkowej. Podnosi się przy tym, że trud opieki nad osobą z niepełnosprawnością nie powinien wiązać się z restrykcyjnymi przepisami, a państwo powinno wspierać rozwój zawodowy opiekunów tych osób. Wskazuje się również zmiany w zakresie warunków świadczenia pracy, w szczególności dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii i związaną z tym możliwość wykonywania pracy z wykorzystaniem środków porozumiewania się na odległość (zob. Małysa-Sulińska 2023, s. 105 i n.; uzasadnienie

² Zob. art. 17 ust. 1 u.s.r., którego zakres istotnie został poszerzony z dniem 2 stycznia 2009 roku przez art. 1 pkt 8 lit. a ustawy z 17 października 2008 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1456), a było to związane m.in. z wykonaniem wyroków Trybunału Konstytucyjnego: z 18 lipca 2008 roku, P 27/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 107; z 22 lipca 2008 roku, P 41/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 109. Przepis ten był później jeszcze czterokrotnie nowelizowany, przy czym były to zmiany precyzujące brzmienie przepisu.

³ Przepis art. 17 ust. 2 u.s.r. został uchylony przez art. 13 pkt 1 lit. c ustawy z 19 listopada 2009 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją wydatków budżetowych (Dz.U. 2009, nr 219, poz. 1706, dalej: „zm.u.w.b.”).

⁴ Zob. art. 24 ust. 4 u.s.r., który został zmieniony z dniem 1 stycznia 2010 roku przez art. 13 pkt 3 lit. c) zm.u.w.b.

do senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych, X kadencja, druk senacki nr 273).

Mimo przyjęcia w przepisach ustawy o świadczeniu wspierającym nowych rozwiązań w zakresie świadczeń opiekuńczych, w dyskusji prowadzonej na ten temat dominuje stanowisko, że nowe regulacje – przez to, że nie uwzględniają potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów – nie wychodzą naprzeciw tym oczekiwaniom. W związku z powyższym nie można wykluczyć, iż w nieodległej przyszłości ustawodawca zdecyduje się na uchylenie przesłanki warunkującej biernością zawodową opiekuna osoby z niepełnosprawnością prawo do świadczenia pielęgnacyjnego przyznanego w trybie przepisów obowiązujących do 31 grudnia 2023 roku. Konieczne jest zatem wskazanie zmian normatywnych, które powinny towarzyszyć uchyleniu – ujętej w art. 17 ust. 1 u.ś.r. w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2023 roku – regulacji, zgodnie z którą prawo do świadczenia pielęgnacyjnego determinowane jest niepodejmowaniem lub rezygnacją z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

1. Aktualna regulacja normatywna świadczenia pielęgnacyjnego

Przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego – jak już tu wskazano – zostało powiązane z biernością zarobkową opiekuna osoby z niepełnosprawnością. W miejscu tym wyjaśnić należy, że przez pojęcie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej należy rozumieć wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, umowy o pracę nakładczą oraz wykonywanie pracy lub świadczenie usług na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia, umowy o dzieło albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, a także prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 3 ust. 22 u.ś.r.). Zaznaczyć należy przy tym, że zarejestrowanie w powiatowym urzędzie pracy jako osoba poszukująca pracy lub posiadanie statusu bezrobotnego nie ma wpływu na uprawnienie do świadczenia pielęgnacyjnego (art. 17 ust. 6 u.ś.r.).

Należy zauważyć, że prawo do świadczenia pielęgnacyjnego ustawodawca połączył z dwoma odmiennymi stanami faktycznymi. Pierwszy zachodzi, gdy opiekun osoby z niepełnosprawnością rezygnuje z wykonywanej pracy, a drugi obejmuje przypadki, gdy nie podejmuje on zatrudnienia. W każdym z nich pomiędzy biernością zarobkową opiekuna a sprawowaniem opieki nad osobą z niepełnosprawnością musi zachodzić bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy (Małysa-Sulińska, Kawecka 2015, s. 276 i n.). Jego istnienie determinowane jest rzeczywistym zakresem opieki sprawowanej nad osobą z niepełnosprawnością oraz jej potrzebami, które są pochodną posiadanych schorzeń (zob. wyrok WSA w Krakowie z 10 grudnia 2020 roku, III SA/Kr 1078/20, LEX nr 3113537; wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253). Oznacza to, że nie każda rezygnacja z zatrudnienia lub jego niepodejmowanie uzasadnia przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego. Bierność zarobkowa opiekuna osoby z niepełnosprawnością musi być bowiem pochodną – uniemożliwiającego aktywność zawodową – zakresu opieki sprawowanej nad osobą z niepełnosprawnością (zob. wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253).

Nieaktywność zawodowa opiekuna osoby z niepełnosprawnością nie może wynikać więc z przyczyn leżących po jego stronie, takich jak brak ofert pracy, niechęć do jej podjęcia czy też pobieranie nauki w trybie dziennym (zob. wyrok WSA w Poznaniu z 20 października 2022 roku, IV SA/Po 527/22, LEX nr 3425737; wyrok WSA w Poznaniu z 16 marca 2023 roku, II SA/Po 806/22, LEX nr 3512420). Nadto sprawowanie opieki nad osobą z niepełnosprawnością musi być jedynym powodem braku jego aktywności zarobkowej, a w związku z tym powinien być on osobą zdolną do pracy.

Jednocześnie ustawodawca nie wskazał wprost, że przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego jest determinowane wspólnym zamieszkiwaniem opiekuna i – wymagającej jego wsparcia – osoby z niepełnosprawnością, co podnosi się w orzeczeniach sądów administracyjnych (zob. wyrok WSA w Krakowie z 27 marca 2023 roku, III SA/Kr 1911/22, LEX nr 3520222; wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253; wyrok WSA w Gliwicach z 6 kwietnia 2023 roku, II SA/Gl 56/23, LEX nr 3518825). Sądy wskazują bowiem, że okoliczność ta może podlegać ocenie wyłącznie z innymi dowodami w związku z czynieniem ustalenia, czy opiekun zdoła sprawować opiekę w zakresie i wymiarze wynikającym z niepełnosprawności osoby wymagającej wsparcia oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania przez nią w życiu codziennym (zob. wyrok WSA w Gdańsku z 22 marca 2023 roku, II SA/Gd 1142/22, LEX nr 3512242). Wydaje się jednak, że trudno jest przyjmować, iż stałą, nieprzerwaną oraz codzienną opiekę nad osobą z niepełnosprawnością może sprawować opiekun pozostający w innym gospodarstwie domowym, a w szczególności zamieszkujący w innej miejscowości niż – wymagająca jego wsparcia – osoba z niepełnosprawnością.

Wyjaśnić należy przy tym, że – w związku poszerzeniem z dniem 2 stycznia 2009 roku kręgu beneficjentów przedmiotowego świadczenia – osoby legitymowane do otrzymania świadczenia pielęgnacyjnego zostały podzielone przez ustawodawcę na dwie grupy. Aktualnie do pierwszej grupy zalicza się: matkę albo ojca, opiekuna faktycznego dziecka, osobę będącą rodziną zastępczą spokrewnioną oraz inne osoby spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, a także małżonka osoby z niepełnosprawnością, która wymaga wsparcia ze strony opiekuna. Do drugiej grupy osób legitymowanych do otrzymania świadczenia pielęgnacyjnego należą natomiast inne osoby, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, ale tylko w razie spełnienia dodatkowych przesłanek (zob. art. 17 ust. 1 i 1a u.s.r. w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2023 roku). Wskazując krąg potencjalnych beneficjentów świadczenia pielęgnacyjnego, ustawodawca odwołał się zatem do przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulujących materię obowiązku alimentacyjnego. Wyjaśnić zatem należy, że obowiązek alimentacyjny zasadza się na stosunkach o charakterze prawnorodzinnym, którymi są małżeństwo, pokrewieństwo, przysposobienie oraz powinowactwo, a obowiązek ten obciąża małżonka oraz krewnych w linii prostej, niezależnie od stopnia pokrewieństwa, lub w linii bocznej do II stopnia. Zaznaczyć trzeba przy tym, że zobowiązany do opieki nad małżonkiem z niepełnosprawnością w pierwszej kolejności jest jego współmałżonek. Jeśli bowiem małżonek osoby wymagającej opieki nie legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, świadczenie pielęgnacyjne może być przyznane wyłącznie temu małżonkowi (zob. art. 17 ust. 5 pkt 2 lit. a u.s.r. w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2023 roku; wyrok WSA w Gdańsku z 22 marca 2023 roku,

II SA/Gd 1138/22, LEX nr 3515306). Przesłanką negatywną przyznania świadczenia pielęgnacyjnego jest bowiem niepełnosprawność w stopniu znacznym osoby mającej sprawować opiekę. Trudno bowiem przyjmować, że osobie z niepełnosprawnością odpowiednie wsparcie może zapewnić osoba, która sama legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Istotną zmianę unormowania instytucji świadczenia pielęgnacyjnego stanowiło zniesienie – z dniem 1 stycznia 2010 roku – kryterium dochodowego warunkującego możliwość przyznania omawianego świadczenia. Uzasadniając zniesienie kryterium dochodowego, wskazano, że przedmiotowa zmiana ma na celu objęcie pomocą wszystkich opiekunów osób z niepełnosprawnością, którzy zrezygnowali z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania opieki nad członkiem rodziny wymagającym wsparcia z uwagi na stan zdrowia. Wprowadzając tę zmianę, nie ograniczono się wyłącznie do wypłaty środków pieniężnych mających częściowo zrekompensować utracony dochód, ale zagwarantowano również opłacanie składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz zdrowotne, zabezpieczając tym samym opiekunowi osoby z niepełnosprawnością możliwość korzystania z opieki zdrowotnej oraz świadczeń emerytalnych (zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją wydatków budżetowych, VI kadencja, druk sejm. nr 2413). Zniesienie kryterium dochodowego przy ustalaniu prawa do świadczenia pielęgnacyjnego powiązано ze zniesieniem okresu zasiłkowego, na jaki ustalane jest to prawo. Od 1 stycznia 2010 roku prawo do świadczenia pielęgnacyjnego ustalane jest bowiem – co do zasady – na czas nieokreślony, z wyłączeniem przypadków, gdy orzeczenie o niepełnosprawności lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności zostało wydane na czas określony (zob. art. 24 ust. 4 u.ś.r., który został zmieniony z dniem 1 stycznia 2010 roku przez art. 24 ust. 4 zm.u.w.b.).

Z dniem 1 stycznia 2013 roku na mocy ustawy z 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2012, poz. 1548 ze zm.) do art. 17 u.ś.r. dodano ust. 1b, co ustawodawca uzasadnił potrzebą zracjonalizowania zasad przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego poprzez dostosowanie rozwiązań systemowych do potrzeb społecznych i możliwości finansowych państwa. Zgodnie z tym przepisem świadczenie pielęgnacyjne miało przysługiwać wyłącznie w przypadku, gdy niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia albo – jeśli osoba taka pobierała w tym czasie naukę w szkole lub w szkole wyższej – do 25. roku życia. Uzasadniając wprowadzenie przedmiotowej regulacji, wskazano, że osoby wymagające wsparcia opiekuna, których niepełnosprawność powstała w wieku dziecięcym lub młodzieńczym – z uwagi na kontynuowanie nauki i niepodjęcie aktywności zawodowej – zasadniczo nie są samodzielne ekonomicznie. Osoby, których niepełnosprawność powstała w późniejszym okresie życia, miały zaś – jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej – możliwość wypracowania własnych źródeł dochodu, co powinno wiązać się z istnieniem po ich stronie możliwości finansowania lub współfinansowania opieki, bez konieczności wsparcia z budżetu państwa (uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, VII kadencja, druk sejm. nr 742).

Jak już wcześniej sygnalizowano, przywołana regulacja art. 17 ust. 1b u.ś.r. w zakresie, w jakim różnicuje prawo do świadczenia pielęgnacyjnego osób sprawujących opiekę nad

osobą z niepełnosprawnością po ukończeniu przez nią wieku określonego w tym przepisie ze względu na moment powstania niepełnosprawności, została uznana przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodną z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. W uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) wywieziono, iż ukończenie wieku wskazanego w art. 17 ust. 1b u.ś.r. oznacza możliwość identyfikacji wyłącznie jednej grupy podmiotów podobnych, jaką stanowią opiekunowie osób dorosłych z niepełnosprawnością i brak jest konstytucyjnego uzasadnienia dla różnicowania podmiotów należących do tej kategorii. Zaznaczyć należy, że skutkiem wskazanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego nie jest – co wskazano w jego uzasadnieniu – ani uchylene art. 17 ust. 1b u.ś.r., ani uchylene decyzji przyznających świadczenia opiekuńcze, ani wykreowanie prawa do świadczenia dla opiekunów dorosłych osób z niepełnosprawnością, jeżeli ta nie powstała we wczesnym okresie życia, gdyż poprawienie stanu prawnego w tym zakresie należy do ustawodawcy.

Podnieść należy zatem, że dotychczas ustawodawca nie poprawił stanu prawnego w zakresie wskazanym w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13). Zaniechanie w tym zakresie skutkuje odmiennymi stanowiskami dotyczącymi możliwości podejmowania rozstrzygnięcia na podstawie art. 17 ust. 1b u.ś.r. W sądownictwie administracyjnym dominuje jednak pogląd wskazujący, iż możliwość ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego nie jest determinowana wiekiem, w jakim powstała niepełnosprawność u osoby wymagającej wsparcia opiekuna. Zgodnie z nim niedopuszczalne jest opieranie odmowy ustalenia prawa do tego świadczenia wyłącznie na niezgodnym z Konstytucją RP przepisie art. 17 ust. 1b u.ś.r. (zob. wyrok NSA z 2 sierpnia 2016 roku, I OSK 923/16, LEX nr 2100757)⁵. Oznacza to, że opiekunowi osoby z niepełnosprawnością łatwiej jest uzyskać świadczenie pielęgnacyjne niż pozostałe rodzaje świadczeń dla opiekunów, których przyznanie determinowane jest dodatkowymi przesłankami, np. spełnieniem kryterium dochodowego. Jednocześnie kwota świadczenia pielęgnacyjnego kilkukrotnie przewyższa wysokość dwóch

⁵ Por. też wyroki NSA: z 14 grudnia 2016 roku, I OSK 1614/16, LEX nr 2190248; z 2 marca 2017 roku, I OSK 2407/16, LEX nr 2282068; z 10 maja 2017 roku, I OSK 158/17, LEX nr 2298920; z 18 maja 2017 roku, I OSK 128/16, LEX nr 2305184; z 23 listopada 2021 roku, I OSK 786/21, LEX nr 3309547; a także wyroki: WSA w Rzeszowie z 9 września 2016 roku, II SA/Rz 1656/15, LEX nr 2130250; WSA w Szczecinie z 23 lutego 2017 roku, II SA/Sz 1208/16, LEX nr 2252600; WSA w Krakowie z 7 marca 2017 roku, III SA/Kr 1648/16, LEX nr 2247335; WSA w Gdańsku z 23 marca 2017 roku, III SA/Gd 86/17, LEX nr 2260290; WSA w Gdańsku z 30 marca 2017 roku, III SA/Gd 47/17, LEX nr 2267205; WSA w Gliwicach z 25 kwietnia 2017 roku, IV SA/Gl 5/17, LEX nr 2285799; WSA w Warszawie z 2 czerwca 2017 roku, I SA/Wa 592/17, LEX nr 2321351; WSA w Gliwicach z 22 czerwca 2017 roku, IV SA/Gl 208/17, LEX nr 2311919; WSA w Gdańsku z 3 marca 2022 roku, III SA/Gd 528/21, LEX nr 3323602; WSA w Kielcach z 16 marca 2022 roku, II SA/Ke 43/22, LEX nr 3339491; WSA w Poznaniu z 24 marca 2022 roku, IV SA/Po 128/22, LEX nr 3332374; WSA w Rzeszowie z 31 marca 2022 roku, II SA/Rz 356/22, LEX nr 3339467; WSA w Warszawie z 20 kwietnia 2022 roku, I SA/Wa 1546/21, LEX nr 3354360; WSA w Krakowie z 25 kwietnia 2022 roku, III SA/Kr 21/22, LEX nr 3343240. Zauważyć należy jednak, że w sądownictwie administracyjnym zaprezentowane zostało również stanowisko, zgodnie z którym, skoro przywołany już wcześniej wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) nie uchylił przepisu art. 17 ust. 1b u.ś.r., to stanowi on podstawę weryfikacji prawa do świadczenia pielęgnacyjnego – zob. wyroki NSA: z 10 lutego 2015 roku, I OSK 2926/14, LEX nr 1658129; 1 października 2015 roku, I OSK 519/14, LEX nr 1985939; a także wyrok WSA w Białymstoku z 20 sierpnia 2015 roku, II SA/Bk 464/15, LEX nr 1796639.

pozostałych świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością. Zauważalny jest przy tym zwiększony wpływ wniosków o ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego składanych m.in. przez osoby, które mają już ustalone prawo do innego świadczenia, w tym również jednego ze świadczeń dla opiekuna osoby z niepełnosprawnością lub emerytury albo renty (Małysa-Sulińska 2022; Małysa-Sulińska 2023; Małysa-Sulińska, Kawecka 2022, s. 147 i n.).

2. Świadczenie pielęgnacyjne jako świadczenie skierowane do opiekuna dziecka z niepełnosprawnością

Mając na uwadze, że – jak wskazano to wcześniej – świadczenie pielęgnacyjne w zamyśle ustawodawcy skierowane było do opiekunów dzieci z niepełnosprawnością, przy zastrzeżeniu możliwości sprawowania opieki również po osiągnięciu wieku dojrzałego przez dziecko, a jednocześnie w obrocie prawnym pozostają inne rodzaje świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością, postulować należy poprawienie przez ustawodawcę regulacji normatywnych odnoszących się do świadczenia pielęgnacyjnego w zakresie, o którym będzie mowa dalej.

Jako konieczne, a jednocześnie – jak wskazano w przywołanym już kilkakrotnie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) – zgodne z Konstytucją RP jawi się pozostawienie w obrocie prawnym dwóch rodzajów świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością (świadczenie pielęgnacyjne oraz specjalny zasiłek opiekuńczy) skierowanych do dwóch różnych kategorii opiekunów, przy czym kryterium podziału powinien stanowić wiek osoby z niepełnosprawnością w chwili wystąpienia o ustalenie prawa dla opiekuna. Przy tak zakreślonym systemie wsparcia opiekunów osób z niepełnosprawnością świadczenie pielęgnacyjne powinno być przeznaczone dla opiekunów dzieci z niepełnosprawnością. Ustawodawca może bowiem – jak wskazano wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) – odmiennie ukształtować przesłanki świadczenia opiekuńczego dla osób sprawujących opiekę nad niepełnosprawnym dzieckiem, a ich sytuacja prawna może być uregulowana inaczej niż w przypadku opiekunów pozostałych – niebędących dziećmi – osób niepełnosprawnych. W wyroku tym wskazano również, iż dopuszczalne jest odmiennie ukształtowanie reguł wypłacania świadczeń dla opiekunów dzieci z niepełnosprawnością. Należy zatem rozważyć wprowadzenie korekty brzmienia art. 17 ust. 1b u.ś.r. poprzez odniesienie się w tym przepisie do momentu złożenia wniosku o ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, a nie – jak jest to w aktualnym brzmieniu tego przepisu – momentu powstania niepełnosprawności osoby wymagającej wsparcia (szerzej zob. Małysa-Sulińska 2023, s. 105 i n.).

Ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego powinno być przy tym możliwe wyłącznie w odniesieniu do osoby, która rzeczywiście ma możliwość sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością. Ustawodawca powinien zatem ograniczyć krąg podmiotów, którym może zostać przyznane świadczenie pielęgnacyjne, do osób pozostających w jednym gospodarstwie domowym z wymagającym wsparcia niepełnosprawnym. Jak już bowiem wskazano w literaturze przedmiotu, trudno jest przyjmować, że osoba pozostająca w innym gospodarstwie domowym niż wymagająca opieki osoba z niepełnosprawnością może stanowić należyte

wsparcie dla osoby ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji ze względu na konieczność stałego współdziałania na co dzień opiekuna w procesie leczenia, rehabilitacji i edukacji (szerzej zob. Małysa-Sulińska, Kawecka 2022, s. 152 i n.). Istota tego świadczenia powinna sprowadzać się bowiem do wsparcia rodziny osoby z niepełnosprawnością, nad którą opieka ogranicza możliwości zarobkowe opiekuna, uszczuplając tym samym budżet rodziny dotkniętej niepełnosprawnością, a nie stanowić źródło dochodu dla osoby pozostającej poza gospodarstwem domowym osoby z niepełnosprawnością.

Ustawodawca powinien rozważyć nadto – mając na uwadze zarówno potrzeby rodzin dotkniętych niepełnosprawnością, jak i możliwości finansowe państwa – powiązanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego z kryterium dochodowym. Podkreślić trzeba przy tym, że przeprowadzona ocena sytuacji finansowej rodziny osoby z niepełnosprawnością może, ale – co wynika z przywołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) – nie musi stanowić przesłanki przyznania świadczenia pielęgnacyjnego, gdyż okres życia, w którym pojawia się niepełnosprawność, ma zasadniczy wpływ na możliwość zgromadzenia majątku mogącego stanowić zabezpieczenie godziwej egzystencji w przypadku powstania niepełnosprawności. Dzieci oraz młodzież ucząca się – jak wskazał Trybunał Konstytucyjny – zasadniczo nie mają możliwości gromadzenia majątku, a w konsekwencji powyższego przy nabyciu niepełnosprawności w tym wieku są zdane wyłącznie na wsparcie materialne innych osób (szerzej zob. Małysa-Sulińska 2023, s. 105 i n.).

Nie wydaje się natomiast zasadne – z powodów wskazanych już powyżej – powiązanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego z biernością zarobkową opiekuna osoby z niepełnosprawnością. Podkreślić należy bowiem, że możliwa jest sytuacja, gdy osoba z orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności nie wymaga opieki, która absorbuje opiekuna w taki sposób, aby zrezygnował z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w tym celu (zob. wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253). Umożliwienie – mającemu prawo do świadczenia pielęgnacyjnego – opiekunowi osoby z niepełnosprawnością podjęcia zatrudnienia lub wykonywania pracy zarobkowej wydaje się jednak uzasadnione wyłącznie przy przyjęciu dodatkowych przesłanek warunkujących możliwość pobierania tego świadczenia. Prawo do świadczenia pielęgnacyjnego winno być zatem determinowane – wynikającym ze sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością – ograniczeniem możliwości podjęcia przez opiekuna zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Okoliczność ta powinna zostać ustalona po zweryfikowaniu jego możliwości zarobkowych przed podjęciem opieki nad osobą z niepełnosprawnością i porównaniu ich z poziomem dochodu uzyskiwanego po podjęciu przedmiotowej opieki. Powiązanie świadczenia pielęgnacyjnego z osobą opiekuna – a nie osobą z niepełnosprawnością – wymaga bowiem ustalenia zmiany jego sytuacji osobistej, a taką stanowi zmniejszenie możliwości zarobkowych po podjęciu opieki nad osobą z niepełnosprawnością (szerzej zob. Małysa-Sulińska 2023, s. 105 i n.).

Ocena możliwości zarobkowych opiekuna osoby z niepełnosprawnością powinna być przy tym dokonywana okresowo, gdyż są one zmienne w czasie. Wydaje się bowiem, że wypłata świadczenia finansowanego przez całe społeczeństwo, a takim jest świadczenie pielęgnacyjne, musi znajdować oparcie w aktualnej sytuacji beneficjenta tego świadczenia. To zaś uzasadnia ustalanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego na określony okres czasu (okres

zasiłkowy), a nie – jak to zasadniczo jest w aktualnym stanie normatywnym – bezterminowo. Pozostawienie aktualnego rozwiązania, zgodnie z którym świadczenie pielęgnacyjne – co do zasady – wypłacane jest bezterminowo w perspektywie długookresowej, może bowiem skutkować wypłacaniem środków z budżetu państwa osobom, które faktycznie – w związku ze zmniejszeniem zakresu opieki sprawowanej nad osobą z niepełnosprawnością – nie mają ograniczonej możliwości podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Zaznaczyć przy tym trzeba, że do organów pomocowych każdorazowo powinno należeć ustalenie, czy opiekun faktycznie sprawuje – odpowiadającą warunkom określonym w stosownym orzeczeniu o niepełnosprawności – opiekę nad osobą z niepełnosprawnością (zob. wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253).

Z powyższego wynika, iż kluczowym narzędziem weryfikowania zasadności przyznania świadczenia pielęgnacyjnego powinien być wywiad środowiskowy, którego cel sprowadzać winien się do ustalenia wskazanych tu okoliczności. Istota przedmiotowego świadczenia zasadza się bowiem na pośrednim – poprzez zrekompensowanie opiekunowi utraconych dochodów z pracy zarobkowej – zapewnieniu należytej opieki osobie z niepełnosprawnością przez członka rodziny. Uzasadnione wydaje się zatem okresowe przeprowadzanie wywiadu środowiskowego, gdyż – jak wskazano to powyżej – sytuacja konkretnej rodziny może zmieniać się z biegiem czasu. Wprowadzenie takiego rozwiązania – poza weryfikacją innych przesłanek ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego – umożliwi w szczególności ocenę zakresu wsparcia udzielanego przez opiekuna osobie z niepełnosprawnością, a przez to może się przyczynić do wychwycenia na wczesnym etapie ewentualnych zaniedbań w obowiązkach wypełnianych przez opiekuna. W literaturze wskazuje się przy tym, iż wywiad środowiskowy mógłby być przeprowadzany w odstępach co 6–12 miesięcy (zob. Kawecka 2023).

Podsumowanie

Świadczenie pielęgnacyjne – jak już wcześniej wskazano – w zamyśle ustawodawcy skierowane było do opiekunów dzieci z niepełnosprawnością, przy zastrzeżeniu możliwości sprawowania opieki również po osiągnięciu wieku dojrzałego przez dziecko. Świadczenie to miało zatem stanowić wsparcie dla rodzin dotkniętych przez los, w których stopień niepełnosprawności dziecka uniemożliwia aktywność zarobkową przynajmniej jednego z rodziców lub opiekunów. Istota przedmiotowego świadczenia zasadza się bowiem na zapewnieniu opiekunowi osoby z niepełnosprawnością warunków sprawowania należytej opieki nad osobą wymagającą wsparcia, a jego celem jest zrekompensowanie opiekunowi utraconych dochodów z pracy zarobkowej. Świadczenie pielęgnacyjne należy zatem definiować jako instytucję prawną, która umożliwia roztoczenie osobistej opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny przez jego opiekuna (zob. wyrok WSA w Poznaniu z 26 maja 2022 roku, II SA/Po 855/21, LEX nr 3359879)⁶.

⁶ Por. też wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 8 października 2009 roku, II SA/Go 548/09, LEX nr 572287. W sądownictwie administracyjnoprawnym prezentowany jest również pogląd, zgodnie z którym

Z biegiem lat istota tego świadczenia została wypaczona zarówno poprzez kolejne zmiany normatywne, będące często konsekwencją wyroków Trybunału Konstytucyjnego, jak i wykładnię przepisów ukształtowaną przez sądy administracyjne. Nadto na przestrzeni ostatnich dwóch dekad zaszły istotne – wynikające między innymi z dynamicznego rozwoju nowoczesnych technologii i związanej z tym możliwości wykonywania pracy z wykorzystaniem środków porozumiewania się na odległość – zmiany w zakresie warunków świadczenia pracy. Procesom tym nie towarzyszyła ingerencja ze strony ustawodawcy, choć w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku (K 38/13) został on zobligowany do podjęcia, bez zbędnej zwłoki, działań mających na celu poprawienie stanu prawnego w obrębie świadczeń opiekuńczych. Konsekwencją bierności ustawodawcy w tym zakresie jest sytuacja, w której niemal martwa jest instytucja specjalnego zasiłku opiekuńczego przeznaczanego dla opiekunów osób, których niepełnosprawność powstała w wieku dojrzałym, a często jest konsekwencją wejścia w wiek senioralny. Natomiast możliwość wystąpienia o ustalenie prawa do zasiłku dla opiekuna zasadniczo już wygasła. Opiekunowie osób z niepełnosprawnością skutecznie występują zatem o ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, które aktualnie wypłacane jest w kwocie 2458 zł miesięcznie (obwieszczenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 1 listopada 2022 roku w sprawie wysokości świadczenia pielęgnacyjnego w roku 2023, M.P. 2022, poz. 1070), przy czym kwota specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosi 620 zł miesięcznie (art. 16a ust. 6 u.s.r. w zw. z § 1 pkt 14 rozporządzenia Rady Ministrów z 13 sierpnia 2021 roku w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna, Dz.U. 2021, poz. 1481), a jego przyznanie – inaczej niż specjalnego zasiłku opiekuńczego – nie jest determinowane spełnieniem kryterium dochodowego. Taka praktyka orzecznicza prowadzi do „wygaszania” pozostałych świadczeń kierowanych do opiekunów osób z niepełnosprawnością, a to: specjalnego zasiłku opiekuńczego oraz zasiłku dla opiekuna. Jednocześnie pozostawanie w bierności zarobkowej przez opiekuna osoby z niepełnosprawnością nie stanowi gwarancji sprawowania należytej opieki nad osobą wymagającą wsparcia. Odnosząca się do niepodejmowania zatrudnienia lub pracy zawodowej przesłanka ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego eliminuje nadto (często bezpowrotnie) z rynku pracy osoby, które mogłyby pozostawać na nim aktywne choćby w ograniczonym zakresie.

Wszystko to uzasadnia postulat uregulowania przez ustawodawcę na nowo instytucji świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością, w tym również – będącego przedmiotem analizy ujętej w tym artykule – świadczenia pielęgnacyjnego. Nie ma bowiem uzasadnienia dla różnego – a uzależnionego od momentu złożenia wniosku o przedmiotowe

---

przyznanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego stanowi formę wynagrodzenia przez państwo osoby, na której ciąży obowiązek alimentacyjny względem osoby niepełnosprawnej, w zamian za rezygnację albo niepodejmowanie zatrudnienia w związku z koniecznością opieki nad tą osobą, co jest równoznaczne z przejęciem realizacji zadań państwa w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi (zob. wyrok WSA we Wrocławiu z 9 stycznia 2020 roku, IV SA/Wr 445/19, LEX nr 3010895; por. też wyrok NSA z 31 maja 2022 roku, I OSK 1304/21, LEX nr 3432814, a także wyroki: WSA w Białymstoku z 19 lutego 2019 roku, II SA/Bk 820/18, LEX nr 2636594; WSA we Wrocławiu z 3 marca 2021 roku, IV SA/Wr 128/21, LEX nr 3190640).

świadczenie – traktowania opiekunów osób z niepełnosprawnością. Trudno jest racjonalnie uzasadnić okoliczność, że moment złożenia wniosku o świadczenie determinuje możliwość pobierania świadczenia pielęgnacyjnego związanego z opieką nad dorosłą osobą z niepełnosprawnością czy też możliwość łączenia przez opiekuna pracy zarobkowej z opieką nad osobą z niepełnosprawnością. Podstawą nowego rozwiązania normatywnego powinno być powiązanie świadczenia pielęgnacyjnego nie z biernością zarobkową opiekuna osoby z niepełnosprawnością ani pozostawaniem w rodzinie osoby z niepełnosprawnością, ale z wykazaniem – a wynikającym z konieczności sprawowania opieki nad taką osobą – ograniczeniem możliwości zarobkowych. Zmiana ta powinna zostać powiązana z precyzyjnym wskazaniem adresatów świadczenia pielęgnacyjnego, a także wprowadzeniem rozwiązania ustalającego to prawo na okres zasiłkowy. Ustawodawca – mając na uwadze z jednej strony potrzeby rodzin osób z niepełnosprawnością, a z drugiej możliwości finansowe państwa – powinien poddać analizie konieczność warunkowania prawa do przedmiotowego świadczenia sytuacją finansową danej rodziny. Należy przy tym postulować również wprowadzenie regulacji obligujących organy pomocowe do wykorzystania w postępowaniu o ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego w szerszym zakresie wywiadu środowiskowego. Ustawodawca, kreując od 1 stycznia 2024 roku nowy system wsparcia dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów, właściwie pominął bowiem wsparcie dla opiekunów osób z niepełnosprawnością, które ukończyły 18. rok życia.

Bibliografia

- Chłudziński B. (2021) [w:] P. Rączka (red.), *Świadczenia rodzinne. Komentarz*, Warszawa.
- Kawecka A. (2015) [w:] K. Małysa-Sulińska (red.), *Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Komentarz*, Warszawa.
- Kawecka A. (2023) *Wywiad środowiskowy a weryfikacja prawa do świadczenia pielęgnacyjnego* [w:] M. Stec, K. Małysa-Sulińska (red.), *Odpowiedzialność samorządu terytorialnego w sferze socjalnej*, Warszawa.
- Małysa-Sulińska K. (2015) *Wygaśnięcie decyzji o przyznaniu prawa do świadczenia pielęgnacyjnego jako przesłanka ustalenia prawa do zasiłku dla opiekuna*, „Casus”, nr 76.
- Małysa-Sulińska K. (2022) *Ekspertyza prawna dotycząca rozwiązań normatywnych w zakresie przesłanki ustalenia prawa do świadczenia dla opiekuna osoby z niepełnosprawnością odnoszącej się do niepodejmowania albo rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej*, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/6501/plik/oe-420.pdf> (dostęp: 20.08.2023).
- Małysa-Sulińska K. (2023) *Praca zarobkowa a prawo do świadczenia dla opiekuna osoby z niepełnosprawnością. Rzeczywistość a oczekiwania* [w:] M. Stec, K. Małysa-Sulińska (red.), *Odpowiedzialność samorządu terytorialnego w sferze socjalnej*, Warszawa.
- Małysa-Sulińska K., Kawecka A. (2015) [w:] K. Małysa-Sulińska (red.), *Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Komentarz*, Warszawa.
- Małysa-Sulińska K., Kawecka A. (2022) *Mnogość świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami a praktyka orzecznicza w zakresie ustalania prawa do świadczenia pielęgnacyjnego* [w:] M. Stec, K. Małysa-Sulińska (red.), *Wspólnotowy wymiar samorządu terytorialnego – rzeczywistość a oczekiwania*, Warszawa.

Orzecnictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 lipca 2008 roku, P 27/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 107.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 lipca 2008 roku, P 41/07, OTK-A 2008, nr 6, poz. 109.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 roku, K 38/13, Dz.U. 2014, poz. 1443.
- Uchwała NSA z 11 grudnia 2012 roku, I OPS 5/12, ONSAiWSA 2013, nr 3, poz. 40.
- Wyrok NSA z 10 lutego 2015 roku, I OSK 2926/14, LEX nr 1658129.
- Wyrok NSA z 1 października 2015 roku, I OSK 519/14, LEX nr 1985939.
- Wyrok NSA z 2 sierpnia 2016 roku, I OSK 923/16, LEX nr 2100757.
- Wyrok NSA z 14 grudnia 2016 roku, I OSK 1614/16, LEX nr 2190248.
- Wyrok NSA z 2 marca 2017 roku, I OSK 2407/16, LEX nr 2282068.
- Wyrok NSA z 10 maja 2017 roku, I OSK 158/17, LEX nr 2298920.
- Wyrok NSA z 18 maja 2017 roku, I OSK 128/16, LEX nr 2305184.
- Wyrok NSA z 23 listopada 2021 roku, I OSK 786/21, LEX nr 3309547.
- Wyrok NSA z 31 maja 2022 roku, I OSK 1304/21, LEX nr 3432814.
- Wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 8 października 2009 roku, II SA/Go 548/09, LEX nr 572287.
- Wyrok WSA w Białymstoku z 20 sierpnia 2015 roku, II SA/Bk 464/15, LEX nr 1796639.
- Wyrok WSA w Rzeszowie z 9 września 2016 roku, II SA/Rz 1656/15, LEX nr 2130250.
- Wyrok WSA w Szczecinie z 23 lutego 2017 roku, II SA/Sz 1208/16, LEX nr 2252600.
- Wyrok WSA w Krakowie z 7 marca 2017 roku, III SA/Kr 1648/16, LEX nr 2247335.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 23 marca 2017 roku, III SA/Gd 86/17, LEX nr 2260290.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 30 marca 2017 roku, III SA/Gd 47/17, LEX nr 2267205.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 25 kwietnia 2017 roku, IV SA/Gl 5/17, LEX nr 2285799.
- Wyrok WSA w Warszawie z 2 czerwca 2017 roku, I SA/Wa 592/17, LEX nr 2321351.
- Wyrok WSA w Gliwicach z 22 czerwca 2017 roku, IV SA/Gl 208/17, LEX nr 2311919.
- Wyrok WSA w Białymstoku z 19 lutego 2019 roku, II SA/Bk 820/18, LEX nr 2636594.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 9 stycznia 2020 roku, IV SA/Wr 445/19, LEX nr 3010895.
- Wyrok WSA braku w Krakowie z 10 grudnia 2020 roku, III SA/Kr 1078/20, LEX nr 3113537.
- Wyrok WSA we Wrocławiu z 3 marca 2021 roku, IV SA/Wr 128/21, LEX nr 3190640.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 3 marca 2022 roku, III SA/Gd 528/21, LEX nr 3323602.
- Wyrok WSA w Kielcach z 16 marca 2022 roku, II SA/Ke 43/22, LEX nr 3339491.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 24 marca 2022 roku, IV SA/Po 128/22, LEX nr 3332374.
- Wyrok WSA w Rzeszowie z 31 marca 2022 roku, II SA/Rz 356/22, LEX nr 3339467.
- Wyrok WSA w Warszawie z 20 kwietnia 2022 roku, I SA/Wa 1546/21, LEX nr 3354360.
- Wyrok WSA w Krakowie z 25 kwietnia 2022 roku, III SA/Kr 21/22, LEX nr 3343240.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 26 maja 2022 roku, II SA/Po 855/21, LEX nr 3359879.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 20 października 2022 roku, IV SA/Po 527/22, LEX nr 3425737.
- Wyrok WSA w Poznaniu z 16 marca 2023 roku, II SA/Po 806/22, LEX nr 3512420.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 22 marca 2023 roku, II SA/Gd 1138/22, LEX nr 3515306.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 22 marca 2023 roku, II SA/Gd 1142/22, LEX nr 3512242.
- Wyrok WSA w Krakowie z 27 marca 2023 roku, III SA/Kr 1911/22, LEX nr 3520222.

Wyrok WSA w Gdańsku z 5 kwietnia 2023 roku, II SA/Gd 749/22, LEX nr 3517253.

Wyrok WSA w Gliwicach z 6 kwietnia 2023 roku, II SA/Gl 56/23, LEX nr 3518825.

Akty prawa

Ustawa z 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2020, poz. 1359 tekst jedn. ze zm.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.

Ustawa z 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych, Dz.U. 2023, poz. 390 tekst jedn. ze zm.

Ustawa z 17 października 2008 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych, Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1456.

Ustawa z 19 listopada 2009 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją wydatków budżetowych, Dz.U. 2009, nr 219, poz. 1706.

Ustawa z 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2012, poz. 1548 ze zm.

Ustawa z 7 lipca 2023 roku o świadczeniu wspierającym, Dz.U. 2023, poz. 1429.

Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 sierpnia 2021 roku w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna, Dz.U. 2021, poz. 1481.

Obwieszczenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 1 listopada 2022 roku w sprawie wysokości świadczenia pielęgnacyjnego w roku 2023, M.P. 2022, poz. 1070.

Dokumenty

Rządowy projekt ustawy o świadczeniach rodzinnych, IV kadencja, druk sejm. nr 1555.

Rządowy projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją wydatków budżetowych, VI kadencja, druk sejm. nr 241.

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, VII kadencja, druk sejm. nr 742.

Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych, X kadencja, druk senacki nr 273.